

Stadens stenhjärta

När Nikolai församlingshem i Örebro nu restaureras handlar det om att knyta samman byggnaden med en historia som går tillbaka till medeltiden och är en del av stadens identitet.

TEXT **PETER WILLEBRAND** FOTO **STEN & FASADVÅRD**

Nikolai församlingshem vid Nikolaikyrkan i centrala Örebro är en av stadens äldsta byggnader, med anor som går tillbaka till medeltiden. Genom århundradena har huset tjänat många olika syften och bland annat fungerat som skola, teater och boktryckeri. Först på 60-talet tog församlingshemmet över verksamheten.

Det nuvarande utseendet är resultatet av en ombyggnad 1874–80, efter ritningar av Adolf Kjellström, arkitekten som har satt stark prägel på både Örebros stadsbild och offentliga miljöer, som slottet och Nikolaikyrkan.

Kjellström var efter studieresor till England starkt påverkad av den engelska nygotiken där framför allt kalksten var ett vanligt byggnadsmaterial. Han propagerade även starkt för en ökad användning av natursten i svensk arkitektur. Församlingshemmets fasad kläddes enligt Kjellströms mission med kalkstensplattor och breda fogar medan taket täcktes med grågröna och röda skifferplattor, lagda i ett randigt mönster.

FÖRSAMLINGSHEMMETS kalkstensfasad har sedan Kjellströms dagar fått allt tydligare vittringsskador. Hösten 2017 gjordes en större inspektion som lade grunden till det restaureringsarbetet som påbörjades året därpå och fortfarande pågår. Det är ett omfattande arbete att återställa Kjellströms vision. Mia

Geijer är ansvarig antikvarie vid Länsstyrelsen Örebro län:

– Restaureringen har genomförts i etapper och det har varit svårt att bedöma omfattningen av skadorna. Nya skador har också upptäckts under arbetets gång. I nuläget räknar vi med fördyringar på cirka 1,5 miljoner kronor, och totalkostnaden för projektet bedöms hamna närmare 9 miljoner kronor. Vi har äskat mer medel från Riksantikvarieämbetet, säger hon.

SKADOR, SOM söndervittrade taklister och hörndetaljer, har bland annat uppkommit för att rännornas vattenflöden inte haft tillräcklig kapacitet och vatten blivit stående.

Stefan Gullberg är vd för Sten & Fasadvård, som utför restaureringen.

– Samtliga frontespisar med lister som löper mot blyplåten ska bytas ut. Det finns i praktiken inget material kvar i stenen att bevara, den är helt eller delvis söndervittrad. Även blyplåten måste formas om eftersom vattnet följer plåten mot stenen, som konstant står i vatten. Dessutom är vissa förtagningsjärn helt sönderrostade, säger han.

Stefan Gullberg har arbetat med stenmontering och restaurering av äldre byggnader större delen av sitt yrkesliv och är en specialist på kyrkobyggnader. Han har bland annat tagit fram patenterade lösningar för att leda bort fukt från

kyrkofönster, något vi tidigare skrivit om tidningen Sten.

Även fönsterskadorna i församlingshemmet är omfattande.

– Samtliga fönsterbänkar och solbänkar har vittrat bort för att blecket inte hindrat vatten från att ledas in bakom dem. En del stående stenar i fönsternischerna är helt vittrade och ska bytas. Överliggare och mittposter vid fönstren har gått av och ska bytas, eftersom de utgör en rasrisk.

Delar av fasaden utgör också en rasrisk, framför allt delar med lerklovyta där fukt samlats upp och sedan frostsprängt omgivande sten.

– Vi byter stora volymer i fasaden men gör även illusningar, säger Stefan Gullberg.

DE TIDSTYPISKA ORNAMENTEN, relieferna och friserna har olika typer av skador.

– Trasiga delar byts ut medan en relativt välbevarad fris där förankringen korroderat demonteras och linoljebränns, precis som originalet vid nyproduktion.

Den nya stenen kommer från kalkstensbrottet i Borghamn och Borghamns Stenförädling levererar både block och producerar delar till bland annat de nya frontespisarna.

– Men blyet på stenen återmonteras inte, i stället gör vi ett spår i stenen för att få ett bättre flöde på vattnet, säger Stefan Gullberg. ■

Adolf Kjellström

Kjellström var lektor i byggnadskonst på Tekniska elementarskolan i Örebro, och drev även ett kombinerat stenhuggeri och skola som utbildade stenhuggare. Han var också en driven entreprenör. När Olaus Petrikyrkan skulle byggas i Örebro till exempel, hade han redan innan det formella beslutet fattades införskaffat mark och efter egna ritningar börjat hugga upp kalksten på sin egen tomt. Kjellström har utan tvekan haft stor betydelse för att Närke och Örebrotrakten fortfarande räknas som ett av Sveriges starkaste stenfästen.

FOTO: ARILD VÅGEN/CREATIVE COMMONS

◀ **Längst t v:** Samtliga frontespisar med lister som löper mot blyplåten byts ut.

Närmast t v: Sista handen läggs vid detaljarbetena.

Projekt: Nikolai församlingsshem, Örebro.

Beställare: Svenska kyrkan.

Stenleverantör: Borghamns Stenförädling.

Stenentreprenör: Gullberg Sten och Fasadvård.